

Marius Vasileanu

mariusdelavoronet@yahoo.com

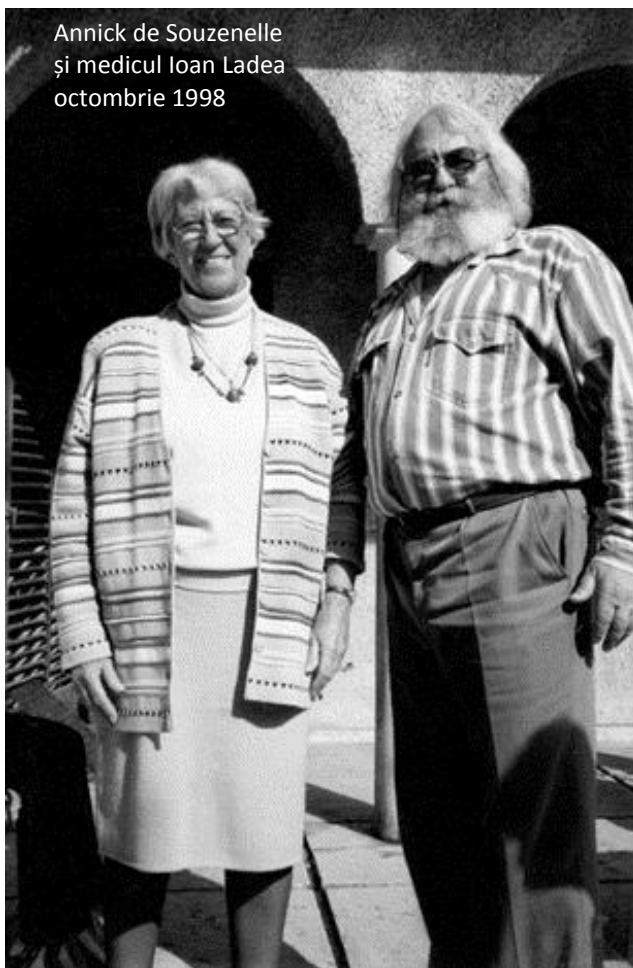
Annick de Souzenelle în România

Prietenia mea cu doamna Annick de Souzenelle, strălucit antropolog al religiilor, este una de suflet, astfel încât evocarea care urmează devine o mărturisire. Și este prima oară când o fac, mai pe larg.

Nu rețin cu exactitate prima vizită a doamnei Annick de Souzenelle în România, cu siguranță, aceasta s-a petrecut în a doua parte a anilor '90. A fost invitată simultan de prieteni de-ai mei pasionați de acupunctură și de tradiția spirituală chineză, adunați în jurul inegalabilului medic acupuncturist Ioan Ladea, pe de o parte, iar de cealaltă parte de cei – foarte puțini numeric – căutători într-ale yogăi, coordonați de profesorul Mario Sorin Vasilescu, grupați într-un grup de cercetare, autentic, singurul de altfel din România membru al Uniunii Europene de Yoga. Frecventam pe atunci ambele grupări, în cercetările mele de antropologie, căci erau oameni realmente frumoși, sinceri și buni creștini, în pofida prostiilor puse – îndreptățit, în mare măsură – mai ales pe seama yogăi, într-o Românie deja captivă sectelor de sorginte indiană (Hare Krishna, Ananda Marga, Sahaja Yoga etc.) ori autohtone (MISA ș.a.). În yoga, practicanții români, cei adevărați, nu închipuiți – plasați în siajul lui Mircea Eliade și Sergiu Al-George –, au fost și sunt foarte-foarte puțini, probabil câteva sute. Aceștia s-au debarasat treptat de ambalajul și exotismul indian și au făcut realmente cercetare – consiliată de medici, de psihologi, de antropologi. Numai cei care au avut acces la o disciplină autentică au înțeles că yoga este o cale de (auto)cunoaștere, independentă de orice religie. De aceea, faptul că pe aceeași scenă, la Sala Dalles (București) între cei care au apărut alături de Annick de Souzenelle, dr. Ioan Ladea și prof. Mario Vasilescu, au fost și medici acupuncturisti binecunoscuți, precum dr. Laurențiu Teodorescu, fizicienii renumiți precum Ioan Mamulaș și Andrei Dorobanțu ori... cosmonautul Dumitru Prunariu nu trebuie să mire pe nimeni. De pildă, puțină lume știe: și cosmonauții ruși, și cei americani au fost și sunt

ajutați de specialiști în acupunctură ori în yoga...! Antropologia este o disciplină vie, iar cercetările legate de aceasta – unele, iată, de graniță – abia așteaptă a fi aprofundate...

Doctorul Ioan Ladea devenise deja renumit prin descoperirile și scrierile sale în domeniul

Annick de Souzenelle
și medicul Ioan Ladea
octombrie 1998

acupuncturii, pornite de la textele chineze tradiționale, date fiind cunoștințele lui de chineză veche, avea să fie chiar premiat de statul chinez, astfel încât a fost firesc să fie remarcat de cei mai cunoscuți specialiști europeni, între care marele medic francez Jean Marc Kespi. Acesta era prieten cu Annick de Souzenelle și a facilitat, pentru început, corespondența între doctorul Ioan Ladea și Annick de Souzenelle, de unde și invitația lansată cunoscutului antropolog francez de a vizita România.

În total au fost șapte sau opt vizite în România, cred, pe parcursul a peste zece ani. Cum de la prima vizită s-a pus problema să-i oferim doamnei Annick de Souzenelle și o excursie pe la câteva din celebrele mănăstiri ortodoxe românești, în primul rând în Bucovina, prietenii mei au apelat la mine pentru a-i fi ghid, ceea ce a fost o mirabilă șansă. Împrietenindu-ne, am însoțit-o ulterior în *toate* călătoriile prin România, și nu au fost puține.

Trebuie subliniat aici că Annick de Souzenelle se convertise la creștinismul ortodox încă din prima jumătate a vieții.¹ „Am trecut de la catolici la ortodocși ca să

¹ Mărturia convertirii doamnei Annick de Souzenelle la creștinismul ortodox poate fi citită în volumul *Primul duhovnic, prima spovedanie*, (coord.) Marius Vasileanu, Ed. Lumea credinței, București, 2017, pp. 104-112.

devin o mai bună catolică”, avea să-mi spună, cândva.

(Cer permisiunea să nu mă formalizez prea tare în aceste mărturii și să-i spun uneori pe numele mic, așa cum fac și în realitate – fapt relativ banal în Occident, indiferent de vârsta interlocutorilor.)

Așadar, Annick este un practicant veritabil al creștinismului, astfel încât absolut toate călătoriile prin România au fost, în realitate, pelerinaje pe la marii noștri duhovnici, care încă trăiau pe-atunci, ori pe la câteva binecunoscute mănăstiri ortodoxe.

Voi reveni imediat la aceste pelerinaje, nu înainte de a vorbi însă, în câteva fraze, despre conferințele pe care Annick de Souzenelle le-a susținut în România.

Desigur că prietenia cu românii ortodocși ori cu alți cercetători a fost mai amplă, astfel încât Annick de Souzenelle era deja foarte atașată, într-o vreme, chiar de reprezentanții oficiali ai Bisericii Ortodoxe Române din diaspora europeană. Pe-atunci încă nu fuseseră înființate cele două Mitropolii Ortodoxe românești din Europa, dar Înalt Prea Sfințitul Iosif Pop slujea în Franța și în alte țări europene, era foarte iubit, iar Annick mi-a vorbit entuziastă despre viitorul mitropolit.

Nu mai știu în ce împrejurări l-a cunoscut și pe pr. prof. Dumitru Abrudan de la Sibiu și a fost invitată să susțină o conferință la Facultatea de Teologie Ortodoxă de acolo, ceea ce s-a și petrecut. În anii următori, fiindcă studiile sale erau deja cunoscute în România, iar *Simbolismul corpului uman*, cartea care o făcuse celebră, fusese deja tradusă în limba română,² Annick de Souzenelle a fost invitată și a conferențiat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București și la cea din Iași. Aici, în capitala Moldovei, a avut loc o scurtă întâlnire și cu (pe-atunci) mitropolitul Daniel, iar gazdă i-a fost unul dintre cei mai buni cunoscători și traducători ale paginilor scrise de Annick de Souzenelle, anume pr. prof. Gheorghe Popa.

Alte conferințe s-au petrecut la Universitatea de Medicină din București și la Timișoara. În Banat a fost invitată de doamna doctor homeopat Ofelia Lugojan, unul dintre cei mai spiritualizați medici creștini pe care i-am cunoscut. În capitală, Annick de Souzenelle a mai ținut o conferință și la Facultatea de Litere a Universității din București.

În fine, pe lângă varii alte prelegeri și seminarii în București, ultima vizită în România s-a petrecut la invitația Institutului Cultural Român, condus de Horia-Roman Patapievici, unde au fost alte două conferințe (octombrie, 2008).

² Volumul apăruse la Ed. Amarcord (Timișoara) în două ediții (1996 și 1999). O nouă ediție este programată pentru toamna lui 2018, la Ed. Herald (București).

După știința mea, majoritatea acestor întâlniri și conferințe au fost înregistrate, măcar în format audio, astfel încât românii dețin deja un mic patrimoniu legat de prezența doamnei Annick de Souzenelle între noi. Evident, majoritatea întâlnirilor publice aveau să reflecte studiile și cărțile publicate deja ori aflate în curs de apariție – pentru înțelegerea acestor pagini invit pe cei interesați să le caute, bună parte din opera scrisă a doamnei Annick de Souzenelle fiind apărută la Albin Michel (Franța). Desigur că traducerile în limbi de circulație sunt numeroase,³ iar celebrul antropolog fusese invitat constant să conferențieze ori să susțină seminarii în bună parte din țările occidentale.

Annick de Souzenelle cunoaște desăvârșit limba ebraică (aprofundată cu un rabin, ea nefiind evreică, cum se crede), astfel încât majoritatea textelor sale pornesc de la hermeneutica textelor biblice. Annick de Souzenelle nu a studiat și nu face cabala, însă, chiar dacă uneori așa pare – ceea ce a precizat în mod repetat. Cu toate acestea, este foarte apreciată de marii specialiști în cabală contemporani nouă, cu unii fiind în relații amicale. Pot depune încă o mărturie aici: într-o discuție privată petrecută cu ocazia celui mai mare eveniment legat de istoria și antropologia religiilor petrecut în România,⁴ am avut un dialog privitor la scrierile doamnei Annick de Souzenelle cu Moshe Idel, care este astăzi, probabil, cel mai însemnat specialist contemporan în cabală. Moshe Idel s-a arătat foarte încântat când a aflat că doamna Annick de Souzenelle încă trăiește și și-a propus să o caute.

Aici trebuie menționat un fapt biografic excepțional. Annick de Souzenelle s-a născut în anul 1922, așadar avea în jurul a 75 de ani la primele vizite în România. Astăzi, când scriu aceste rânduri, are aproape 96 de ani și este mai tânără decât mine, vă asigur, chiar dacă mi-ar putea fi bunică. Scrie în continuare și susține conferințe fără însă a mai călători în afara Franței, precum odinioară.

*

³ În limba română au mai apărut următoarele volume semnate de Annick de Souzenelle: *Oedip interior. Prezența Logosului în mitul grec*, Ed. Amarcord, 1999, *Egiptul interior sau cele zece plăgi ale sufletului*, Ed. Amarcord, 2001 și *Femininul Ființei. Pentru a sfârși cu coasta lui Adam*, Ed. Universității „Al. Ioan Cuza”, Iași, 2013.

⁴ Organizat în cooperare de The European Association for the Study of Religions, de The International Association for the History of Religions și de The Romanian Association for the History of Religions, congres intitulat „Religious History of Europe and Asia” (București, 20-23 septembrie 2006).

De altfel, marea lecție despre cum să rămâi tânăr mi-a dat-o tot doamna Annick de Souzenelle⁵. Era prin luna octombrie a anului 2008, iar Annick de Souzenelle a fost invitată de Institutul Cultural Român, condus de H.-R. Patapievici, pentru a susține două conferințe la București. Într-o zi, cu prilejul acestei ultime vizite în România, am luat masa împreună la un restaurant buniceț aflat undeva aproape de strada Mântuleasa. Eram numai noi doi și am pălăvrăgit câteva ceasuri despre pelerinajele noastre anterioare la chiliile câtorva mari duhovnici români, despre prieteni comuni, despre teme de cercetare etc. La un moment dat mi-a spus, cu bucurie și pe un ton absolut firesc, că își va ține cursurile și seminariile la un nou sediu aflat mai aproape de casa unde locuiește în Franța. Câțiva prieteni au găsit și au cumpărat deja o clădire veche care urmează să fie restaurată. Fiind clădire de patrimoniu, va dura mai mult, cam doi ani, până ce va ține cursurile acolo, a estimat doamna Annick de Souzenelle, cu o voce egală. Probabil că fața mi-a trădat gândul temător, astfel încât Annick a adăugat, după o pauză, zâmbindu-mi: „dacă Bunul Dumnezeu va voi să mai trăiesc până atunci”...

Iată că Bunul Dumnezeu a îngăduit aceasta și doamna Annick de Souzenelle ține și astăzi, la cei peste 95 de ani ai săi, cursuri pornite de la studiile și cărțile care au făcut-o celebră în lume!

Apoi, după masă, când am coborât dintr-un taxi, conducând-o spre hotel, a constatat că numai o minune a făcut să poată răspunde pozitiv invitației sosite, cam intempestiv, din România. Din cauza piciorului, am întrebat-o? Știam că avusese o operație și că se mișca ceva mai greu. Nici vorbă, mi-a răspuns, operația reușise foarte bine, chiar dacă simțea nevoia unui sprijin (iar eu eram foarte fericit să-i ofer brațul): pur și simplu avea o agendă atât de plină, că abia a izbutit să-și degajeze un spațiu pentru cele trei-patru zile la București, mi-a răspuns cu entuziasm...!

Da, omul cu care vorbeam era o „bătrânică” de aproape 85 de ani pe-atunci (în 2008), care-și face agenda cu un an, uneori chiar doi-trei ani înainte, și nu obosește nici astăzi să lucreze zilnic la proiectele sale!

*

Pelerinajele prin România alături de Annick de Souzenelle au fost pentru mine o continuă redescoperire de sine. Nu numai în sens intim, personal, ci și o redescoperire a țării în care trăiesc. Pe de altă parte, fiindcă se convertise la creștinismul ortodox – relativ recent, în anul 1958

⁵ Acest scurt paragraf a apărut într-o primă formă în volumul colectiv *Cum (să) îmbătrânim*, (coord.) Marina Dumitrescu, Ed. Baroque, Books & Arts, 2016.

– Annick de Souzenelle și-a păstrat prospețimea, fără a fi animată însă și de bolile de tinerețe ale convertiților, ilustrate mai totdeauna prin confuzia dintre mărturie și activism.

Rămân de neuitat pentru mine repetatele pelerinaje pe la mănăstirile din Bucovina, în care niciodată nu se știa cu exactitate cine este ghidul: eu, cel născut aproape de Voroneț și Humor, așadar de-al casei, ori Annick, care surprindea de fiecă dată noi și noi perspective și decriptări ale celebrelor fresce. În relația maestru-discipol, niciodată nu se știe cine dă și cine primește, conform lui Léon Bloy.

...Ajunși la Mănăstirea Sihăstria (Neamț), în 10 octombrie 1998, Părintele Cleopa Ilie părea că ne așteaptă. Am fost primiți chiar în chilia părintelui, iar acesta ne-a ținut un scurt cuvânt duhovnicesc. „Îngerul v-a adus pe-aici, în acest pelerinaj”, ne-a spus părintele. Impresionată până la lacrimi, în pofida alurii sale ascetice, Annick a observat imediat „coincidența”: noi înșine vorbiserăm despre acești îngeri ai călătoriei cu câteva minute mai devreme de a fi primiți de părintele Cleopa...

Poate că uneori diferențele intelectuale și culturale par insurmontabile. Un om de talia doamnei Annick de Souzenelle, care a făcut, pe rând, studii universitare de medicină, de matematică și de teologie ortodoxă – toate încheiate cu diplomă de licență –, care știe limba ebraică precum un lingvist, să intre într-un dialog cu un personaj, ce e drept, fără egal în lumea monahală, absolvent a doar câteva clase primare, precum pr. Cleopa...

Ei bine, aceasta chiar s-a petrecut în realitate, fiindcă smerenia în fața duhovnicului cheamă la o altfel de relaționare, mult îndepărtată de cutumele și de prejudecățile acestei lumi. De aceea, despre întrevederea cu pr. Cleopa mi-a și mărturisit, la o zi după aceea: „E un om sfânt și faptul că am primit o binecuvântare din partea lui, o văd ca pe un vârf al călătoriei mele. E un om aflat în permanentă rugăciune, în comuniune constantă cu Cerul. Este bulversant să știi că există asemenea ființe pe lume, care țin lumea... Ne-a spus un lucru care m-a mișcat profund: că îngerul călătoriei noastre m-a adus la el. Acest înger al călătoriei l-am simțit în special la Putna, vizitând biserica. Când mă rugam, l-am simțit fizic (pe înger), cu adevărat, în inima mea. Când părintele ne-a vorbit despre îngerii călătoriei, eu știam despre cine vorbește... E foarte impresionant.”⁶

Foarte mișcată de această întâlnire, Annick avea să mi-o amintească, redundant, mulți ani de atunci încoace, mai ales că pr. Cleopa Ilie a plecat din această lume foarte curând după aceea (2 decembrie 1998).

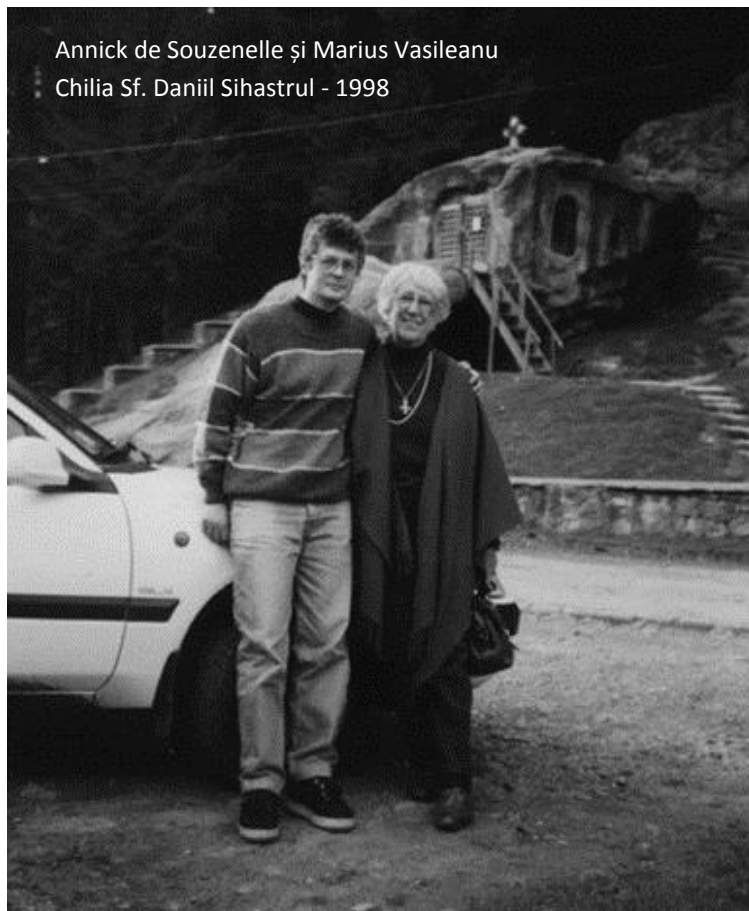
⁶ Vezi dialogul meu cu Annick de Souzenelle, intitulat: „Toate tradițiile au memoria viitorului”, revista *Viața Românească*, nr. 9/2000.

*

Nu mi-am propus o ordine cronologică a acestor amintiri. Cumva la polul opus, din perspectivă universitară vorbind, rămân de neuitat întâlnirile doamnei Annick de Souzenelle cu părintele Constantin Galeriu (cel puțin trei). Încă din start am fost primiți pe terasa casei parohiale unde locuia părintele, aflată – pentru cine nu a prins acele vremi – chiar în spatele bisericii Sf. Silvestru (București), unde slujea. Surpriza oaspeților a fost atunci când Părintele Galeriu ne-a adus din casă unul din volumele în limba franceză, netradus în România, scris de Annick de Souzenelle și a început să-l comenteze, în cunoștință de cauză. De altfel, a fost o bucurie să constatăm că vorbește franceză destul de bine și că este acasă în opera scrisă de Annick de

Souzenelle. Într-una din întâlniri, întrevederea de acasă s-a prelungit mai mult decât estimam, astfel încât am fost invitați în biserică, căci începea vecernia. A pus-o pe Annick în primul rând, pe șirul de scaune din fața altarului, și – amuzant pentru noi – chiar dacă se mai întrerupea din slujire, lăsând în altar un confrate, pr. Galeriu, plin de entuziasm, venea din când în când spre Annick pentru a-i explica, dintr-o carte de cult, în ce etapă a slujbei ne aflăm.

Amintirea mi-a rămas vie, legată însă de un alt moment semnificativ: drumul celor doi de la casa în care locuia părintele, prin spatele bisericii, până la intrarea din față, prin pridvorul lăcașului de cult. Aflat în spatele lor, vedeam doi bătrâni, mergând încetșor, sprijinindu-se unul

Annick de Souzenelle și Marius Vasileanu

Chilia Sf. Daniil Sisastrul - 1998

de celălalt, căci fiecare avea oarece probleme de locomoție, dată fiind vârsta înaintată... Frate și soră, pe aceeași cale a cunoașterii întru Hristos.

*

Cu părintele Teofil Părăian de la Mănăstirea Sâmbăta, întâlnirea a fost prilejuită de conferința la care Annick de Souzenelle fusese invitată să o țină la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu. Spre surprinderea mea, spre deosebire de București ori de Iași, unde oamenii fuseseră anunțați din timp, iar sălile arhipline, la Sibiu au fost ceva mai puțini. Ardelenii sunt însă mult mai deschiși dialogului, astfel încât întrebările au fost cumiți, inteligente, vii. În urma acestei prelegeri de la Sibiu, Annick, alături de cele 2-3 persoane care o însoțeam, a fost invitată să se odihnească pentru vreo două nopți la Mănăstirea Sâmbăta. Cred că tot atunci Annick a venit însoțită și de Marie-Anne, fiica ei, care astăzi continuă munca mamei sale, fiind specialist în psihoterapie.

Probabil cel mai simpatic moment a fost acela în care am luat masa cu starețul mănăstirii, pr. Ilarion Urs (astăzi episcop). Nu prea înțelegeam de ce – exact ca nuca-n perete, într-un context, totuși, monahal – starețul a adus vorba despre echipa de rugby a Franței...! Dar cum să-i traduc asemenea chestiuni doamnei Annick de Souzenelle, mai ales că m-a pufnit și râsul!? Pentru că, după ceva ani de contact cu românii, Annick se străduia să înțeleagă cât de cât limba română, și deja învățase câteva cuvinte, simțind, intuind momentul: m-a rugat imperativ să-i traduc integral, chiar dacă eu mă codeam. Rezolvarea dilemei a venit imediat: starețul Ilarion ne-a mărturisit că fusese... rugbist în prima tinerețe, iar din această postură a ajuns să se călugărească!...

Întâlnirea cu părintele Teofil Părăian a fost de asemenea impresionantă. Neîndoielnic, cuvintele sunt sărace pentru a descrie cu adevărat ceea ce nu se poate rosti, omenește vorbind. Nu biblioteca mănăstirii adunată de mitropolitul Antonie Plămădeală, respectabilă, desigur, avea să o impresioneze pe Annick, ci vorba domoală și *prezența* părintelui Teofil. Faptul că un nevăzător poate sluji la fel de dezinvolt la altar, precum orice preot obișnuit avea să ne rămână amândurora în inimă, pentru întreaga viață.

Tot la Mănăstirea Sâmbăta aveam să constat echilibrul și înțelepciunea doamnei Annick de Souzenelle. Chiar la plecarea din mănăstire, pe drumul care te duce spre șoseaua națională, am luat în mașină, pentru câțiva kilometri, o monahie ortodoxă. Din vorbă în vorbă, i-am explicat măicuței că Annick este ortodoxă, chiar dacă este franțuzoaică get-beget. Foarte mulțumită și

sigură pe ea, maica a remarcat pe românește, neștiind franceză, că este o evidență: catolicii nu ar mai avea de sute de ani nici un sfânt!... Fără să stârnească o polemică inutilă, după ce a coborât din mașină monahia ortodoxă, Annick și-a manifestat indignarea. Era clar și pentru ea că din motive exclusiv spirituale a părăsit catolicismul, dar în nici un caz nu este de acord să fie caricaturizat prin astfel de enormități. Între alții, Padre Pio este unul dintre sfinții la care și astăzi Annick are evlavie...

*

Tot în Ardeal am vizitat Mănăstirea Prislop. Era și pentru mine o premieră și, cred, pelerinajul nostru s-a petrecut undeva aproape de anul 2000, așadar într-o perioadă în care mulțimile care veneau să se închine la mormântul părintelui Arsenie Boca erau semnificativ mai mici, numeric vorbind. Frumusețea acelor locuri, bunul gust al clopotniței și al saivanului, ambele proiectate de părintele Arsenie Boca, au impresionat.

Nu am cum să destăinui în aceste stângace rânduri trăirile fiecăruia dintre participanții la aceste pelerinaje, cu atât mai puțin ale doamnei Annick de Souzenelle. Frumosul însă a revenit, precum un laitmotiv, ulterior, fie la cele câteva bijuterii monahale oltenești, fie în Maramureș. În Maramureș am dormit o noapte la Mănăstirea Rohia într-o superbă casă de lemn, ce e drept, de protocol, pusă la dispoziție cu generozitate de monahi.

Să nu privim prea edulcorat lucrurile, însă. La una din mănăstirile nemțene, binecunoscută, de altfel, am locuit tot așa, o noapte, într-un apartament de protocol. Annick s-a arătat foarte surprinsă de invazia *kitsch*-ului. În cele trei camere ale apartamentului nu întâlneai absolut nicio icoană reală, ci una sau două reproduceri *kitsch*, iar într-una dintre camere puteai găsi pe perete una din binecunoscutele carpete de inspirație orientală în care doi tineri, presupuși îndrăgostiți, duceau de hățuri o mârțoagă. Am făcut și noi haz de necaz. În trecut fie spus, totdeauna plutea o tonică bună dispoziție în pelerinajele noastre.

*

În Dobrogea, am plănuit s-o duc pe Annick de Souzenelle la părintele Arsenie Papacioc. Din păcate, fiind foarte aglomerat, chiar dacă am fost găzduiți o noapte și la Mănăstirea Techirghiol, întâlnirea față către față a fost foarte grăbită. Nu același lucru se poate spune, despre

participarea la slujba ținută de pr. Arsenie în biserica cea veche, de lemn. Momente care-ți rămân în suflet pentru întreaga viață.

Altele au fost „aventurile” interesante pe-acolo. În Dobrogea am fost găzduiți o primă noapte la Mănăstirea Saon. La plecare, Maica Stareță ne-a oprit câteva minute și ne-a arătat într-o mică cutie, câteva fărâme din moaștele unui martir tocmai descoperite în apropiere de Tulcea. Vă dați seama cu câtă emoție ne-am lăsat mângâiați de harul acestora. Mai ales că și pentru Annick, și pentru mine era o premieră: aceasta de a avea acces brut la sfintele moaște.

Ceea ce am uitat să spun este că era într-o duminică dimineață când am pornit de la Mănăstirea Saon spre Mănăstirea Techirghiol, și, luați cu drumul și cu graba de a ajunge, fie și pe la amiază, la pr. Arsenie Papacioc, după vreo oră, două, am fost bruscați de Annick: *bine, dar astăzi este duminică, noi la liturghie când mergem?!*

O mică lecție dinspre un creștin cu adevărat *practicant*...!

Aceasta avea să confirme spusele unor prieteni, Annick de Souzenelle conducea încă mașina proprie la acea vreme, chiar dacă avea o vârstă venerabilă, și duminica ori la sărbătorile importante mergea vreo 300 de km – numai dus! – ca să poată ajunge la o biserică ortodoxă pentru Sf. Liturghie. Acesta a și fost unul din exemplele pe care le-am mai dat eu însumi în lecțiile de religie ortodoxă pe care le-am ținut timp de câțiva ani la un colegiu din București: un om la aproape opt decenii de viață este în stare să meargă sute de km dus-întors pentru a participa la liturghie, iar noi nu suntem capabili să ne mobilizăm ca să mergem la biserică situată după colț!...

Tot în Dobrogea, am ajuns mai apoi la situl de la Basarabi, acel deal de cretă unde prin anul 1957 au fost descoperite mai multe chilii și minuscule biserici săpate de-a lungul vremii de creștini, începând cu un mileniu în urmă. O poveste tristă, foarte românească: situl nu este vizitabil nici astăzi oficial, nu era nici acum vreo cincisprezece ani când am ajuns noi pe-acolo cu Annick de Souzenelle. Ei, și cum am intrat totuși? În alți ani, căci am mai fost de vreo două-trei ori, am intrat cu ajutorul oamenilor și instituțiilor din Constanța care-l administrează. Neavând alte posibilități, atunci, cu Annick de Souzenelle, am dat o mică șpagă celui care-l păzea...

Întâlnești acolo, în complexul de biserici rupestre de la Basarabi însemne creștine și nu numai. Din păcate, nefiind inteligent protejat, situl se degradează continuu. Fiindcă vizitase Cappadocia, Annick de Souzenelle, mi-a mărturisit că numai acolo mai văzuse asemenea minunății, desigur, situl aflat în Turcia fiind sensibil mai mare. Să nu ne imaginăm însă că, așa cum s-a întâmplat și cu alte ocazii, Annick de Souzenelle nu a fost și critică mai ales la adresa dezinteresului românesc când este vorba despre bogățiile acestei țări.

*

Un alt capitol al relației doamnei Annick de Souzenelle cu românii ar trebui dedicat în primul rând celor care i-au frecventat deja cursurile și seminariile. Bună parte dintre aceștia sunt teologi (ortodocși), medici, psihologi etc. Cunosc personal și câțiva preoți ortodocși care citează din Annick de Souzenelle în vreo predică. Pe de altă parte, medicii homeopați, de pildă, a căror doctrină a rămas mult în urma tehnicilor de diagnostic și tratament propriu-zis, au invitat-o pe Annick de Souzenelle pentru seminarii speciale.

În fine, nu pot să nu amintesc de felul în care, de-a lungul timpului Annick de Souzenelle a interacționat cu marii români din diaspora. Mi-a povestit cu mândrie cândva cum i-a cunoscut pe Mircea Eliade și pe Stéphane Lupasco, la Paris, în casa lui Paul Barbăneagră, celebrul regizor român. Ori, pentru a nu mă întinde prea mult, despre prietenia pe care o are și astăzi cu Basarab Nicolescu.

*

Nu mi-am propus să epuizez aici poveștile, impresiile, mărturiile mele prilejuite de relațiile domnei Annick de Souzenelle cu România. Este o evidență că cercetătorul, antropologul este mai puțin vizibil în paginile de mai sus. Ori poate că – premeditat – am căutat a zugrăvi o altă față a acestuia, puțin cunoscută, inclusiv în Franța.

...Cândva tot pe la începutul anilor 2000, Annick de Souzenelle a fost invitată în România pentru a face Sărbătorile Paștelui împreună cu câțiva prieteni comuni. Noaptea de Înviere am petrecut-o împreună la o biserică din București. Este greu să înțelegi, mi-a spus Annick, ce diferență uriașă este să fii creștin ortodox într-o țară ortodoxă, comparativ cu a fi ortodox într-o țară catolică ori, mai grav, undeva în Occident unde credința creștină este pusă la index, cu agresivitate...

Cred că ar putea fi și aceasta o bună încheiere a rândurilor de mai sus.

*

Voi continua însă cu doar câteva gânduri referitoare la opera scrisă a doamnei Annick de Souzenelle. Ceea ce face în majoritatea cărților sale este o recitare a înțeleșurilor ascunse în

adâncurile *Bibliei*. Uneori face trimitere explicită, de amplă respirație, și la marile mituri antice (vezi volumul dedicat lui Oedip). Descoperirea creștinismului ortodox avea să-i aducă, totodată, și „metoda” de cercetare:

„Nu știam ce este simbolul, dar simțeam că există ceva ce astăzi numim funcția simbolică a oricărui lucru și Ortodoxia mi-a revelat-o. Recitind Sfinții Părinți și Scripturile având conștiința funcției simbolice, deodată am avut răspunsul la ceea ce căutam altădată pentru a înțelege de ce se făceau atâtea referiri în *Biblie* la picioare, șolduri, păr, ș. a. Sunt părți ale corpului des menționate în Scripturi, de asemenea și în miturile grecești. Este o altă cultură, dar aceeași informație ce vine din profunzime. Biserica Ortodoxă mi-a dat conștiința și m-a deschis în privința funcției simbolice, a legăturii strânse ce există între Lumea de Sus și Lumea de Jos, orice lucru fiind viu în măsura în care este legat de verbul fondator al aceluia lucru. În Biserica Romană [Catholică] nu există deloc conștiința acestui fapt. Bineînțeles că *Simbolismul corpului uman* n-ar fi existat fără deschiderea extraordinară pe care mi-a adus-o Biserica Ortodoxă.”⁷...

În fond, din perspectivă antropologică vorbind, începând cu *Simbolismul corpului uman*, tocmai asta încearcă și adesea chiar reușește Annick de Souzenelle în opera sa: să pună în acord antropologia iudeo-creștină cu ea însăși, în sensul redescoperirii înțeleșurilor profunde, uitate, pornind de la lectura proaspătă – dar totdeauna în duhul Sfinților Părinți – a *Bibliei*.

„Cred că astăzi trebuie să schimbăm registrul limbajului nostru antropologic, a tot ce s-a spus despre om în creștinism. Omul a fost considerat întotdeauna imaginea lui Dumnezeu, bineînțeles, există pagini admirabile ale tuturor Părinților pe acest subiect. Acum mă gândesc la Nikolai Berdiaev, care a afirmat de mai multe ori în cărțile lui «astăzi nu ne putem mulțumi cu antropologia patristică». Trebuie să avem curajul să-l luăm în considerație. Pentru că astăzi există o mare emergență a științelor umaniste, dar acestea nu spun totul. Trebuie să găsim în cărțile sfinte „pălăria” acestora, să mergem în întâmpinarea științelor umane pentru a le reda dimensiunea transcendentă. În acest sens, antropologia patristică nu mai este de ajuns. Suntem în era atomului, a manipulărilor genetice. Avem nevoie de o antropologie care să aducă niște răspunsuri solide problemelor actuale. Eu, citind Cărțile Sfinte în ebraică, mi-am dat seama că până în prezent ne-am mulțumit cu o traducere foarte superficială a mesajului lor. Mă întreb cu tot sufletul dacă auzim finalmente ceea ce Hristos ne spune: «Cine are urechi de auzit să audă». El ne invită să-i auzim mesajul la nivelul nostru.”⁸

⁷ Vezi al doilea dialog al meu cu Annick de Souzenelle publicat în revista *Viața Românească*, nr. 1-2/2005.

⁸ *Viața Românească*, nr. 1-2/2005.

Pe de altă parte, fără a deraia în sincretism, Annick de Souzenelle face efortul să evidențieze acele spații în care tradițiile spirituale interferează sub stindardul și cu mijloacele antropologiei religiilor. Omul este unul singur, de ce ar avea altfel de corp (lăuntric) credinciosul creștin comparativ cu credinciosul unei tradiții asiatice autentice? Care sunt modalitățile de calibrare a antropologiei creștine față cu antropologia generată de hinduși, de taoiști, de sufism etc.? Iată ce îmi spunea Annick de Souzenelle, tot în anul 1998, a doua zi după întâlnirea cu pr. Cleopa Ilie: „Sfinții Părinți sunt niște modele extraordinare, pentru că ei au știut aceste lucruri înainte de a le cunoaște fizica modernă, ei le-au contemplat. Pentru tineri există cu siguranță o descoperire foarte importantă de făcut la nivelul antropologiei, pentru ca ei să regăsească aceasta în ei înșiși, într-o experiență interioară și știu că aceasta este posibil, să faci experiența altor niveluri ale realului.”...

Dacă ar fi să rezumăm efortul doamnei Annick de Souzenelle cu un singur exemplu (reducție imposibilă și impardonabilă, de altfel), ne-am putea opri la înțelesurile ascunse ale cuvântului care în limba ebraică înseamnă „bărbat”. Ei bine, precizează – cu argumente – Annick de Souzenelle, unul din înțelesurile foarte puțin cunoscute ale acestui cuvânt se traduce prin „cel care-și aduce aminte (de ceea ce este cu adevărat)”. Iar aceasta se poate petrece, evident, indiferent de sex: îți reamintești de viața ta reală, cea de ordin spiritual, negreșit, și treptat devii bărbat (desăvârșit), precum ne și cere tradiția iudeo-creștină...

Nicio surpriză, așadar, să descoperim în Annick de Souzenelle un om atât de tonic, la o vârstă atât de înaintată. Fiindcă, cuvântul „vârstă”, în aceeași limbă veterotestamentară, se traduce într-unul din înțelesurile discrete, ascunse, prin „bucurie”. Cu alte cuvinte, cu cât înaintezi în vârstă, cu atât ar trebui să fii mai plin de bucurie întru Hristos...

